

TUYCHIYEV**Zafar Nardanqulovich,***Fargʻona davlat universiteti**mustaqil tadqiqotchisi***O'ZBEK XALQI MADANIYATIDA SO'FIYLIK G'OYASINING ZAMONAVIY
IJTIMOIY-FALSAFIY JIHATLARI****Annotatsiya**

Mazkur maqolada so'fiylik g'oyasi orqali O'zbek xalq madaniyatida insoni ma'naviy kamolotga erishish yollari haqida fikr-mulohazalar keltirilgan. Shuningdek, uning ijtimoiy-falsafiy va axloqiy tamoyillari xalqning ma'naviy hayotida va milliy madaniyatida chuqur o'rin olganligiga munosabat bildirilgan.

Kalit so'zlar: Modernizm, transformatsiyasi, sekulyarizm, aspekt, sadoqat, zohidlik, tariqat, tasavvuf, zikr, komillik, ta'limot, ma'rifat.

**СОВРЕМЕННЫЕ СОЦИО-ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ ИДЕИ СУФИЗМА В
КУЛЬТУРЕ УЗБЕКСКОГО НАРОДА****Аннотация**

В данной статье представлены мнения о путях достижения духовной зрелости в узбекской народной культуре через идею суфизма. Высказывалось также, что его социально-философские и нравственные принципы имеют глубокое место в духовной жизни и национальной культуре народа.

Ключевые слова: модернизм, трансформация, секуляризм, аспект, преданность, аскетизм, секта, мистика, воспоминание, совершенство, учение, просвещение.

**CONTEMPORARY SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE IDEA OF SU-
FISM IN THE CULTURE OF THE UZBEK PEOPLE****Abstract**

This article presents opinions on the ways of achieving spiritual maturity in Uzbek folk culture through the idea of Sufism. It was also stated that its socio-philosophical and moral principles have a deep place in the spiritual life and national culture of the people.

Key words: modernism, transformation, secularism, aspect, devotion, asceticism, sect, mysticism, remembrance, perfection, teaching, enlightenment.

Kirish (Introduction).

O'zbekiston xalqining madaniyatida so'fiylik g'oyasining ijtimoiy-madaniy transformatsiyasi mavzusi, butun tarixiy davrlarda jamiyatning ma'naviy, madaniy va ijtimoiy rivojlanishini tushunishga yordam beradi. So'fiylik, odatda, ijtimoiy va madaniy qadriyatlar bilan birgalikda shakllangan va jamiyatning ma'naviy hayotida muhim rol o'ynagan.

- Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review).

1. So'fiylik g'oyalari o'zining ma'naviy qiymatlari orqali ijtimoiy hayotda ichki tasvirni va odamlar orasidagi muammolarni hal qilishga yordam beradi. So'fiylik, ko'pincha, insonlarning ma'naviy rivojlanishi va ichki kamolotiga yordam berishga qaratiladi. So'fiylik g'oyalari jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ular, odatda, insonlarning bir-biri bilan yaqin va samimiy munosabatlarni o'rnatish, ziddiyatlarni tinchlik yo'li bilan hal qilishga ko'maklashadi.

2. So'fiylik madaniyatning bir qismi bo'lgan va o'zining o'zgacha, noyob madaniy an'alarini va ijtimoiy amallarni saqlab qolgan. So'fiylik g'oyalarining transformatsiyasi, madaniy merosning qanday saqlanishini va o'zgarishlarini kuzatish imkonini

beradi. So'fiylik g'oyalari zamonning o'zgarishlari va jamiyatdagi yangi ijtimoiy talablarga moslashishga intiladi. Bunday transformatsiya, g'oyalarning zamon bilan qanday munosabatda bo'lishini va ularning jamiyatga qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

3. So'fiylik g'oyalarining ijtimoiy transformatsiyasida, ularning eski modellariga qarshilik ko'rsatish va yangi ijtimoiy formatlarning paydo bo'lishi mumkin. Bu o'zgarishlar, jamiyatdagi yangi ijtimoiy standartlarning shakllanishini ko'rsatadi. Ushbu ijtimoiy-falsafiy xulosalar, so'fiylik g'oyasining jamiyatdagi o'rnini va unga bo'lgan munosabatlarni tushunishga yordam beradi.

4. So'fiylik, u o'z vaqtida Islomdagi ichki ma'naviy va ruhiy yo'nalishlardan biri sifatida keng tarqalgan bo'lsa-da, zamonaviy globallashuv va sekulyarizmning ta'siri bilan ko'plab o'zgarishlarga duch kelgan. So'fiylik, Islomning birinchi asrlarida paydo bo'lgan bo'lib, u axloqiy va ruhiy o'zgarishlarga erishishga yo'naltirilgan. So'fiylikning maqsadi insonning ishtiyoq va intilishlarini o'sish va ma'naviy kamolga yetkazishdir. So'fiylik ta'limoti Islom jamiyatining ma'naviy hayotida muhim o'rin tutadi va uning

ta'limotlari, amallari va uslublari doimiy ravishda taraqqiy etgan.

5. Zamonaviylik va sekulyarizmning taraqqiyoti, dunyoviy yondoshuvlarning kuchayishi bilan birga, tasavvufning ijtimoiy va madaniy roli o'zgargan. Sekulyarizm, ya'ni din va davlatning ajratilishi, dunyoviy qarorlar qabul qilishda dinning ta'sirini cheklaydi. Bu, o'z navbatida, tasavvufning ijtimoiy pozitsiyasiga ham ta'sir ko'rsatgan. Sekulyarizmning taraqqiyoti natijasida so'fiylikning mazmun va amallari ko'pincha ko'ngildan chiqqan va ijtimoiy hayotdagi o'rne kamaygan.

6. Modernizmning ishlab chiqargan yangiliklari va globallashtirish jarayonlari so'fiylik ta'limotlarini yangi konteksta ko'rib chiqishni talab qilmoqda. Islomdagi modernizatsiya, shariat va tasavvufning muammolari va ularning ijtimoiy rivojlanish bilan qanday muomalada bo'lishi mavjud. So'fiylik ta'limoti, aynan zamonaviy sharoitlarda, axloqiy va ma'naviy idoralarini mustahkamlashda muhim rol o'ynashi mumkin. Islomning madaniy va ma'naviy jihatlarini qayta tiklash, so'fiylik va modernizm o'rtasidagi muvozanatni saqlash imkonini yaratadi. Ushbu nuqtalarni hisobga olib, so'fiylikning zamonaviy ijtimoiy va falsafiy mavqeini tahlil qilish mumkin. Sekulyarizm va

modernizmning ta'siri bilan birga, so'fiylikning o'zgarishi va yangi shart-sharoitlarga moslashishi ijtimoiy hayotdagi ma'naviy va axloqiy masalalarga e'tiborni yanada oshirishga yordam beradi.

7. O'rta Osiyoda tasavvufning taraqqiyoti va O'zbekiston xalq madaniyatidagi o'rne juda muhim. Xoja Ubaydulloh Ahrorning "Alloh taolo menga pok shariatni yoyish va Islom millatini qo'llab-quvvatlashni iroda qildi" degan iborasi tasavvufning Islom shariatini yoyish va Islom dinini mustahkamlashga qaratilganligini ko'rsatadi. Buni shariat va tariqatning bir-biri bilan bog'liq ekanligini, ularning maqsadlari bir-biri bilan uyg'unligini ko'rsatadi.

8. Axloq so'zi insonning xulq-atvorini belgilaydi va Islom axloqining asosiy manbalari Qur'on va sunnatdir. Axloqdagi qadriyatlar insonning ma'naviy va ijtimoiy jihatdan yuksalishini ta'minlaydi. Islomda axloq va odobning muhimligi shundaki, ular insonning ichki dunyosi va tashqi munosabatlari o'rtasida muvofiqlikni ta'minlaydi. Odob so'zi, o'z navbatida, nafsning kamolotga yetganligini, uning intizomlilik va xayrda ekanligini ko'rsatadi. So'fiylikda odob va axloqning ahamiyati yuqori baholanadi. So'fiylar orasida "tasavvuf – xulqdir,

kimning go'zal xulqi ziyoda bo'lsa, tasavvufi ham ziyoda bo'ladi" degan gap tartib qilingan. Bu tasavvufning axloqiy va ma'naviy kamolotga bo'lgan munosabatini yaqqol ko'rsatadi.

9. O'rta Osiyoda tasavvuf madaniyatning bir qismi sifatida shakllangan. So'fiylik rituallari, yoshlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar va axloqiy qadriyatlar bu madaniyatning asosiy elementlaridir. So'fiylarning yozishlari va ta'limotlari odamlarning ma'naviy o'sishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Ular o'z o'rnida axloq va odobni mustahkamlash uchun turli usullar va ta'limotlar taklif qilishgan.

10. O'rta Osiyoda tasavvufning taraqqiyoti va O'zbekiston xalq madaniyatidagi o'rne, shubhasiz, ijtimoiy va ma'naviy hayotda muhim rol o'ynadi. Tasavvufning axloq va odobga bo'lgan yondashuvi, odamlarning ma'naviy o'sishini qo'llab-quvvatlaydi va buning orqali Islom madaniyatiga hissa qo'shadi. Bu munosabatlar xalqning ma'naviy va ijtimoiy hayotida ulug'vor o'rin tutadi.

11. So'fiylik g'oyalari, qonun-qoidalaridan ko'ra, insonning ruhiy va ma'naviy rivojlanishini birinchi o'ringa qo'yadi. Zamonaviy ijtimoiy sharoitlarda bu g'oyalar odamlarning ichki olamlarini

tushunish va ma'naviy sabr-toqatni oshirishga yordam berishi mumkin. So'fiylikda insonlarning bir-birlariga muhabbat va hurmat bilan munosabatda bo'lishlari ta'riflanadi. Bu g'oya zamonaviy ijtimoiy muhitda ijtimoiy hamjihatlik va mo'yinchilikni qo'llab-quvvatlash uchun muhimdir.

12. So'fiylik adolat va tinchlikni kuchaytirishga yordam beradi. Zamonaviy jamiyatda tenglik va adolatni ta'minlashda, shuningdek, ijtimoiy zo'ravonlik va keraksiz qarashlarga qarshi turishda bu g'oyalar ahamiyatli bo'lishi mumkin.

13. So'fiylik tabiat va uning elementlariga alohida e'tibor qaratadi. Zamonaviy ekologiya masalalarida tabiatga muhabbat va ehtiyotchilik ko'rsatish kerakligi bo'yicha so'fiylikning ta'siri sezilarli bo'lishi mumkin. So'fiylik, shaxsiy ma'naviy rivojlanish bilan birga ijtimoiy mas'uliyatni ham ta'riflaydi.

- Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology).

Tasavvuf O'rta Osiyoda milliy ma'naviyatni rivojlantirishda o'ziga xos rol o'ynagan. Bu jarayon nafaqat diniy, balki ijtimoiy hayotga ham chuqur ta'sir ko'rsatgan. So'fiylikdagi insoniy poklik va axloqiy tarbiya g'oyalari milliy o'zlikning ajralmas qismidir, chunki ular nafaqat shaxsga, balki jamiyatga ham ma'naviy yuksalish yo'lini ko'rsatgan. Tasavvuf

insoniyatning foniy hayotdan boqiy hayotga bo'lgan qarashini anglashga yordam bergan va bu g'oyalar o'zbek xalqining milliy qadriyatlari va o'zligini shakllantirishda asosiy yo'nalishlardan biriga aylangan. Shunday qilib, so'fiylik g'oyalari o'zbek xalqining milliy o'zligini shakllantirishda va ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu qadriyatlar hozirgi kunda ham dolzarb hisoblanadi. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf tasavvufni sunniy tasavvuf va falsafiy tasavvufga ajratadi. U ochiq yozadi: "Hozirgi kunimizda bu masala bizning diyorimizda unut bo'lgan edi. Shuning uchun boshqa bir tortishuvli masalalar qatori vahdatul vujudni qayta maydonga chiqishini istamas edik. Men o'zim bu masalani birovning esiga tushib qolishini aslo istamas edim. Bu masaladan xabardor birodarlarga ham uni qo'zg'almaslik kerakligini aytib yurar edim" [1, 204].

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Mujohida – nafsni mahv etishga qat'iy intilish, tanga mashaqqatni ravo ko'rib, ma'naviyat uchun jihod, ya'ni tangga kirish va g'alaba qilish, demak, Manna

shunday jiddu jahd, shiddatli ruhiy iztiroblarda keyin solik Haq jamolini mushohida eta boshlaydi, mushohida (ko'rish) esa o'z navbatida g'ayb pardalarning ochilib, ilohiy sirlarining kashf etilishiga yo'l ochadi – mukoshifa martabasi hosil bo'ladi»[2, 30-31].

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). So'fiylik insonlar o'rtasida bag'rikenglik, mehr-shafqat va birdamlikka asoslangan. Bu esa o'zbek jamiyatidagi ijtimoiy muvozanat va hamjihatlikka muhim hissa qo'shgan. Milliy o'zlikning bir qismi sifatida o'zbek xalqining madaniyatidagi bag'rikenglik tamoyili so'fiylik g'oyalaridan oziqlangan. Hazrati Ahmad Yassaviy va Bahouddin Naqshband kabi mashhur so'fiylar o'z asarlari orqali o'zbek xalqining ma'naviy kamoloti va axloqiy qadriyatlariga katta ta'sir ko'rsatgan.

Zamonaviy jamiyatda shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishda bu g'oyalar muhim rol o'ynashlari mumkin. Bu aspektlarni tahlil qilish, so'fiylik g'oyasining zamonaviy O'zbekistondagi ijtimoiy-falsafiy jihatlarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. Тасаввуф ҳақида тасаввур. – Т.: “Мовароуннаҳр”, 2004. – 204-б.

2. Комилов Н. Тасаввуф ёки комил инсон ахлоқи. Биринчи китоб. Тошкент: Ёзувчи, 1996. 30-31-бет.

